

1.01
Prejeto 24. 3. 2009

UDK 323.11(497.4)"1861/1911"

Filip Čuček*

"Slovenski"¹ prostor na Ogrskem po obnovi ustavnega življenja. Značilnosti (ne)demokratizacije in (ne)pluralizacije na levi strani Mure (1861-1918)

IZVLEČEK

V prispevku avtor analizira "slovenski del" Ogrske po obnovi ustavnega življenja v habsburški monarhiji v luči demokracije in demokratizacije družbe, ko se je tudi nacionalizem vse bolj uveljavljal v političnem življenju. Avtor je pokazal, da je nacionalizem med "Slovence" na levi strani Mure prodiral mnogo počasneje kot med tiste na desni strani reke. Povezava med obema bregovoma je obstajala že od šestdesetih let 19. stoletja naprej, vez pa so "narekovali" slovenski intelektualci iz Kranjske in Štajerske, ki so pravzaprav spoznavali ljudi onstran Mure. V času demokratizacije je ta ubirala na Ogrskem drugačno pot kot tista v avstrijskem delu monarhije. Če so cislitvanski Slovenci pred prelomom stoletja pridobili to ali ono pravico in svoje slogaške politične začetke "preoblikovali" v moderno pluralno politično strankarsko življenje (na Kranjskem v začetku devetdesetih let, na Štajerskem po prelomu stoletja), pa se "Slovenci" na Ogrskem vse do propada dvojne monarhije niso politično organizirali, pač pa so bili v veliki meri prepuščeni madžarskemu nacionalnemu "valu". O jezikovni in kulturni enotnosti Prekmurcev z drugimi Slovenci lahko dejansko govorimo šele po prvi svetovni vojni.

Ključne besede: habsburška monarhija, Ogrska, Prekmurje, politična zgodovina, demokracija, nacionalizem

* Dr., znanstveni sodelavec, Inštitut za novejšo zgodovino, Kongresni trg 1, SI-1000 Ljubljana; e-naslov: filip.cucek@inz.si

¹ Ogrske Slovence navajam v nadaljevanju v navednicah. Dejstva, da se je nacionalna komponenta izoblikovala šele v drugi polovici 19. stoletja, sprva s prizadevanjem posameznikov in krogov ljudi, ki so se začeli zavedati skupnih povezav notranjeavstrijskih dežel, po obnovi ustavnega življenja pa je močnejše prodrla tudi med "civilno" prebivalstvo, seveda ne moremo zanikati. Na desnem bregu Mure se je nacionalna zavest širše zasidrala med prebivalstvo že kmalu po obnovi demokratičnega parlamentarizma. Na to je vplivalo mnogo dejavnikov, od dobrih prometnih povezav, vse množičnejšega izdajanja slovenskih časopisov in knjig, dobre politične organizacije, ki se je širila iz večjih deželnih mest (Ljubljana, Maribor, Celje, Gorica ipd.), do širjenja volilne pravice, ki jo je do preloma stoletja in čez pridobil relativno širok krog ljudi. Na Ogrskem pa se zdi, da se tisti del prebivalstva, ki se je po 1918 pridružil Kraljevini SHS, ni razvijal s takšnim "tempom" kot Slovenci v notranjeavstrijskih deželah. Zaradi slabe politične organizacije, slabih prometnih povezav, pomanjkanja svojega časopisja in knjižnega tiska, močne tradicije narečnega tiska in večjega pritiska vladajočih elit se nacionalna zavest, ki se je medtem vzpostavila na Slovenskem, ni mogla oblikovati na primerljiv način oziroma istočasno, pač pa je pot k modernemu slovenskemu narodu zorela počasneje kot drugod. Zaradi tega menim, da ogrsko "slovensko" prebivalstvo (z izjemo redkih izobražencev, ki so razumeli moderno slovensko politično afirmacijo in nacionalno povezanost), ni čutilo pripadnosti do ostalih slovenskih dežel, kjer je nacionalna nota že pred prelomom stoletja igrala vidno vlogo, pač pa je svoj "priključek" doseglo šele v letih pred prvo svetovno vojno.

ABSTRACT

"SLOVENIAN" SPACE IN HUNGARY AFTER THE RESTORATION
OF CONSTITUTIONAL LIFE. THE CHARACTERISTICS
OF (NON)DEMOCRATISATION AND (NON)PLURALISATION
ON THE LEFT BANK OF THE RIVER MURA (1861-1918)

In the following contribution the author analyses the "Slovenian part" of Hungary after the restoration of the constitutional life in the Habsburg Monarchy in the light of democracy and democratisation of society, when nationalism kept increasingly asserting itself in the political life. The author demonstrates that nationalism was far slower to affirm itself among the "Slovenians" on the left bank of the river Mura as among those on the right bank. The link between both banks has existed since the 1860s and was "established" by the Slovenian intellectuals from Carniola and Styria, who were actually only getting to know the people on the other side of Mura. In the time of democratisation, the developments were different in Hungary as in the Austrian part of the Monarchy. If before the turn of the century the Cisleithanian Slovians acquired certain rights and "transformed" their initial unification policy into a modern plural political party life (in Carniola in the beginning of the 1890s and in Styria after the turn of the century), the "Slovenians" in Hungary have not organised themselves politically until the very dissolution of the double monarchy. Instead they were largely left to the Hungarian national "wave". Only after World War I can we really start talking about the linguistic and cultural unity of the Slovenians from the Prekmurje region with the other Slovenians.

Key words: Habsburg Monarchy, Hungary, the Prekmurje region, political history, democracy, nationalism

---

Uvod

Če se je konec sedemdesetih let 19. stoletja avstrijska polovica dvojne monarhije "otresla" ustavovernega Auersperg-Lasserjevega pritiska in krenila s Taaffejevo konservativno-slovansko navezo v novo ero "sporazuma in sprave", je bil položaj v Translitvaniji povsem drugačen. Vlada Kálmána Tisze² (1875-1890) je namreč ubirala svojo politiko, ki na prvo mesto nikakor ni postavljala Taaffejevega vodila. Prav nasprotno. Podobno kot liberalna nemška vlada pred Taaffejem je ogrski "dualistični" ministrski predsednik zaznamoval položaj nemadžarskih prebivalcev, ki se ni spremenil vse do propada dvojne monarhije. Slovaki (Hrvati so uživali poseben status)³ so bili ozemeljsko celovito vključeni v ogrsko polovico monarhije, tako da so v obdobju vse močnejšega nacionalizma počasi (iz)oblikovali svoj narodni program. Na drugi strani se je na zahodu Ogrske številčno sicer šibko "slo-

² A. J. P. Taylor: Habsburška monarhija 1815-1918. Ljubljana 1956 (dalje Taylor, Habsburška monarhija), str. 217-219.

³ Prav tam, str. 213-216.

vensko" prebivalstvo počasi približevalo idejam Slovencev onstran Mure. Ti so medtem že oblikovali svoja politična stališča, toda pot do "premikov" v glavah "ogrskih" Slovencev je bila še daleč, saj so se šele začeli resneje zavedati svojih dejanskih "korenin".

Vzroke za različen razvoj obeh delov dvojne monarhije je treba iskati že v samem upravnem ustroju avstrijskih dežel pred dualistično preobrazbo monarhije. Kasnejša Cislitvanija (oziroma njene dežele) je bila po marčni revoluciji (dejansko pa po obnovi ustavnega življenja) razdeljena na okrajna glavarstva in občine (na Štajerskem, na Češkem in v Galiciji so obstajali še okrajni zastopi, uradi med občino in deželnim zborom), medtem ko je bila Ogrska razdeljena na komitate⁴ (županije) in na nižji stopnji na okraje. Upravna razdelitev Ogrske je segala nazaj do zgodnjih fevdalnih časov in za razliko od drugih (cislitvanskih) dežel ni upoštevala etničnih skupin (čeprav so tudi cislitvanski Nemci marsikje v jezikovno mešanih območjih prirejali razmere "na terenu" v škodo nenemških etničnih skupin). Še večjo težo pa je imela številčna navzočnost nemadžarskih etničnih skupin na Ogrskem. Te so predstavljale nasproti "zgodovinskim" Madžarom majhen del, medtem ko je slovanski delež v Cislitvaniji zajemal velik del prebivalstva. Slovaki in prekmurski "Slovenci" so npr. na prelomu stoletja številčno dosegli dva milijona (približno 1.900.000 "deklariranih" Slovakov in približno 70.000 "Slovencev")⁵ ob 10 milijonih madžarskega prebivalstva.

Stopnjevanje pritiska "elit"

Stoletje meščanstva je v političnem smislu na Ogrskem "umanjkalo". Če se je v avstrijski polovici monarhije večalo število tistih, ki so se med meščanstvo povzpeli predvsem z izobrazbo in igrali vse pomembnejšo vlogo v političnem življenju, pa so ogrsko vladajočo strukturo druge polovice 19. stoletja sestavljali veleposestniki, plemstvo, novi kapitalisti in državna birokracija, ki so narekovali "ritem" političnega življenja v ogrskem delu monarhije.⁶ Ti niso razmišljali o kakršni koli širitvi volilne pravice (imelo jo je le 6% celotnega prebivalstva, volili so ustno in v glavnih krajih okraja),⁷ še manj o možnosti delovanja strank ali gibanj, ki niso delovali v smislu ogrske državne ideje. Po letu 1867, ko je tedanja avstrijska vladna ekipa

⁴ Komitati so bili neke vrste avtonomna lokalna vlada, s katerimi je Ogrska (ob "fevdalnem" predstavništvu, svojem ločenem obstoju in privilegijih zemljiških gospodov) izražala upravno neodvisnost od drugih habsburških dežel. Jožef II. jih je sicer ukinil, toda že za Leopolda II. so jih obnovili. Po uvedbi dualizma so imeli komitati le funkcijo predpisovanja in pobiranja zemljiškega davka. Več o tem gl. Taylor, Habsburška monarhija, str. 15-22, 210; Prim. Károly Vörös: Die Munizipalverwaltung in Ungarn im Zeitalter des Dualismus. V: Die Habsburgermonarchie 1848-1918, Band VII/2, Wien 2000 (dalje Vörös, Die Munizipalverwaltung), str. 2345-2382.

⁵ Darja Kerec: Sóbota na prelomu 19. in 20. stoletja. V: Borec, 2004/617-620 (dalje Kerec, Sóbota), str. 76.

⁶ Adalbert Toth: Die soziale Schichtung im ungarischen Reichstag 1848 bis 1918. V: Die Habsburgermonarchie 1848-1918, VII/1, Wien 2000 (dalje Toth, Die soziale Schichtung), str. 1062-1093; Taylor, Habsburška monarhija, str. 209.

⁷ Fran Zwitter: K vprašanju razvoja Slovencev v Prekmurju med 1860 in 1918. V: Prekmurski Slovenci v zgodovini. Murska Sobota 1961 (dalje Zwitter, K vprašanju razvoja Slovencev), str. 109; isti, Nacionalni problemi v habsburški monarhiji (s sodelovanjem Jaroslava Šidaka in Vase Bogdanova). Ljubljana 1962 (dalje Zwitter, Nacionalni problemi), str. 155; Vilko Novak: Kulturni, narodnostni in verski tokovi v Prekmurju ob prelomu stoletja. V: Kleklov simpozij v Rimu, Celje 1995 (dalje Novak, Kulturni, narodnostni in verski tokovi), str. 23-24.

pod Friedrichom Beustom "prepustila" Madžarom ogrsko polovico države, se je položaj v Deželah krone sv. Štefana še bolj zaostрил.

"Temeljno" vlogo pri neenakopravnem položaju ogrskih nemadžarskih "narodov" je po dualistični nagodbi igral pospešeni nacionalizem, ki se ga je ogrska politična elita oklenila še močneje kakor nemški ustavoverci na drugi strani rečice Litve. Če so Slovacom (še posebej pod Tiszó) odrekli njihove jezikovne "poskuse" (ukinitve slovaških gimnazij do leta 1874 in Matice Slovenská leta 1875, kar priča, da je postajal položaj nemadžarskih "narodov" vedno težji že od uvedbe dualizma),⁸ pa so "Slovincem" vzhodno od Mure odrekli že osnovno pravico do (jezikovnega) opredeljevanja za Slovence, saj so jih veskozi imenovali enostavno Toti ali Vendi oziroma tisti, ki niso govorili madžarščine kot maternega jezika.⁹ Več zakonov je po uvedbi dualizma omejevalo nemadžarske entitete na Ogrskem (leta 1868 zakon o nedeljivem madžarskem narodu in madžarščini kot državnem jeziku, ki je "na papirju" sicer dopuščal rabo nemadžarskih jezikov na nivoju lokalne uprave, leta 1879 šolski zakon,¹⁰ ki je uvajal madžarščino v vse šole, dokončno pa jo uvedel zakon iz leta 1907).¹¹ S tem se je madžarski pritisk, ki sta ga pospeševali tako posvetna kot cerkvena oblast, še bolj zaostрил, na območjih s številčnejšim nemadžarskim prebivalstvom pa so ustanavljali posebna kulturno-izobraževalna društva, ki so si prizadevala za širjenje madžarske "ideje" (v Soboti leta 1893, v Dolnji Lendavi leta 1899).¹² V življenje ogrskih "Slovincem" pa je najbolj vidno posegel zakon o krajevnih imenih iz leta 1898, ki so dotlej še nosila "slovensko" lice.¹³

Poleg Madžarov je med prekmurskimi "Slovincem" v mestih živelo tudi precej Judov.¹⁴ Prekmurski "Slovincem" so bili, zlasti po uvedbi dualizma, pod močnim madžarskim pritiskom in so ohranjali svojo identiteto z verskimi knjigami v madžarskem črkopisu oziroma v narečju. Jožef Borovnjak, duhovnik v Cankovi, in Imre Agustič, državnozborski stenograf in publicist, ki je polovico svojega življenja preživel v prestolnici madžarskega dela monarhije, sta v sedemdesetih letih 19. stoletja sicer postopno "gradila" pot k osrednjeslovenskemu knjižnemu jeziku ter zamenjavi madžarskega črkopisa s slovenskim, in to ne glede na težave z madžarskimi oblastmi. Borovnjak je bil sprva pristaš Deákove stranke, medtem ko njegova kasnejša politična usmerjenost in aktivnost ni znana, Agustič pa je bil kot

⁸ Zwitter, Nacionalni problemi, str. 157.

⁹ Več o vendski teoriji (v komparaciji z vindišarsko teorijo) gl. Tom Priestly: Denial of Ethnic Identity : The Political Manipulation of Beliefs about Language in Slovene Minority Areas of Austria and Hungary. V: Slavic Review, 1996/2, str. 364-398.

¹⁰ Kerec, Sóbota, str. 97-98; Albina Nečak Lük: Sociolingvistična podoba Prekmurja : razmere v času med Avstro-Ogrsko in Jugoslavijo. V: Prekmurje na obrobju ali v stičišču evropskih komunikacij. Murska Sobotna 2000 (dalje Nečak Lük, Sociolingvistična podoba), str. 124-125.

¹¹ Ivan Zelko: Ivanocyjev pomen za slovensko narodno zavest v Prekmurju. V: Ivanocyjev simpozij v Rimu. Rim 1985 (dalje Zelko, Ivanocyjev pomen), str. 68.

¹² Vanek Šiftar: Madžarizacija in prekmurski tisk v začetku XX. stoletja. V: Dialogi, 1970/4 (dalje Šiftar, Madžarizacija in prekmurski tisk), str. 209-211; Metka Fujs: Narodnopolitična razmerja med Slovincem in Madžari v Prekmurju v dobi dualizma. V: Zgodovinski časopis, 2001/3-4 (dalje Fujs, Narodnopolitična razmerja), str. 459-460.

¹³ Novak, Kulturni, narodnostni in verski tokovi, str. 22; Nečak Lük, Sociolingvistična podoba, str. 125-126.

¹⁴ Za Sóboto prim. Borut Brumen: Na robu zgodovine in spomina : urbana kultura Murske Sobotne med letoma 1919 in 1941. Murska Sobotna 1995 (dalje Brumen, Na robu zgodovine in spomina), str. 43-45.

svobodomiseln človek sprva privrženec levo usmerjene Tiszove stranke, kasneje pa se je od nje oddaljil, a je ostal liberalno usmerjen, kar je bila za tedanje prekmurske razmere precej nenavadna politična drža.¹⁵

Še dodatno pa so bili "Slovenci" prek Mure izpostavljeni madžarskim pritiskom zaradi vladnega stališča po enotni madžarski državi. Madžarski jezik in kultura sta postala bistveni sestavni del političnega programa "nove" Ogrske, na podlagi katerega je deloval ves državni aparat. Prav zaradi tega niso "Slovenci" vse do konca prve svetovne vojne ustvarili nobene politične organizacije ali društva. Prekmurje (v današnjem pomenu besede) je vseskozi ostajalo agrarno, s kapitalizmom skoraj nedotaknjeno območje, kjer sta svojo urbano podobo spremenili le "slovenska" Sóbota¹⁶ in "madžarska" Dolnja Lendava, a še zmeraj ostajali za razvitimi urbanih središči. V prekmurskih "mestnih" središčih (Sóbota, Dolnja Lendava, Monošter, Beltinci) je tako živelo nekaj obrtnikov, trgovcev, gostilničarjev, uradnikov in kak bankir, ki so se močno identificirali z madžarsko kulturo in se izjavljali pretežno za Madžare.¹⁷ Struktura večinskega kmečkega prebivalstva pa je vseskozi ostajala enaka (v veliki večini "slovenska"). Ta gospodarska nerazvitost "slovenskega" območja na levi strani Mure je (kljub pomanjkanju srednjega stanu, ki je sicer vodil k uveljavitvi madžarskega jezika) najbrž botrovala k dejstvu, da je asimilacijska madžarska politika delovala med prebivalstvom v bistveno manjši meri kot bi sicer.¹⁸ Tako je bila v Sóboti leta 1860 "le manj kot polovica hiš zidanih, se pravi okrog 86 od skupnih 220. Pomembnejše zidane zgradbe so bile: grajsko poslopje z gospodarskimi prostori, katoliška cerkev z župniščem, gasilski dom, izraelitska molilnica ter stavbe, namenjene trgovskemu gospodarstvu". Že čez 10 let se je število prebivalstva v Sóboti podvojilo (1455 prebivalcev leta 1869), do preloma stoletja pa naraslo na dobrih 2200 prebivalcev (po štetju 1910 je imela Sóbota 2748 prebivalcev). V tem času se je v mestu izoblikoval sloj premožnih trgovcev, bankirjev, zdravnikov, lekarnarjev in advokatov, ki so bili "nosilci" madžarskega nacionalizma.¹⁹ Če je bila na začetku ustavne dobe Sóbota izrazito agrarna s kmečkimi gospodarstvi, se je proti koncu stoletja z pospešenim razvojem obrti in trgovine slika spreminjala. Zaradi svojega položaja (migracije v mesto) je postajala zanimiva tudi za večje naložbe kapitala. Velik pomen za mesto (in s tem tudi širše) pa je predstavljala železniška povezava Sóbote s Körmendom leta 1907, ki je pospešila vsesplošni razvoj mesta. Pred prvo svetovno vojno so bili tako ustvarjeni

¹⁵ Agustič, ki ga literatura (nekoliko pretirano) sicer navaja kot tipičnega prekmurskega izobraženca, ki je za ceno "preboja" v madžarsko politiko in družbo "zavrgel" svoje korenine, je začel leta 1875 v Budimpešti izdajati časnik "Prijatelj", ki ga je v nasprotju z močno uveljavljenim madžarskim črkopisom tiskal v gajici in poskušal svoje urednikovanje graditi na iskanju stikov s štajerskim slovenskim izobraženstvom. Njegov list, ki je pozneje izhajal polmesečno, je prekinil svoje poslanstvo z urednikovo smrtjo leta 1879. Jože Ftičar: Slovenci na levi in desni strani Mure in njihovi kulturni stiki (do 1919). V: Panonski zbornik, Murska Sobotna 1966 (dalje Ftičar, Slovenci na levi in desni strani Mure), str. 125-126; Franc Šebjanič: Novejši književno-zgodovinski in kulturno-politični razvoj v Prekmurju. V: Panonski zbornik (dalje Šebjanič, Novejši književno-zgodovinski in kulturno-politični razvoj), str. 140.

¹⁶ Kerec, Sóbota, str. 71.

¹⁷ Fujs, Narodnopolitična razmerja, str. 456, 458.

¹⁸ Metka Fujs: Slovenska zavest in Slovenci v Prekmurju. V: Slovenija 1848-1998: iskanje lastne poti, Ljubljana 1998 (dalje Fujs, Slovenska zavest), str. 82; ista, Posebnosti prekmurske zgodovine. V: Temeljne prelomnice preteklih tisočletij. Ljubljana 2001, str. 142; Zwitter, K vprašanju razvoja Slovencev, str. 109; Kerec, Sóbota, str. 77-78.

¹⁹ Brumen, Na robu zgodovine in spomina, str. 18-21.

pogoji za (terciarni) gospodarski razvoj z urbanimi institucijami (izobraževalne in kulturne ustanove, zdravstveni in upravni centri).²⁰

Povezovanje "cislitvanskih" Slovencev z "Vendi"

Če želimo natančneje umestiti tisti del Ogrske, ki se je leta 1919 opredelil za Kraljevino SHS, moramo stvari pojasniti nekoliko globlje. Nacionalizem, ki so se ga cislitvanski Slovenci oprijeli prav tako močno kot Nemci, je v slovenskih deželah od konca sedemdesetih let 19. stoletja vodil k vse ostrejšemu nacionalnemu boju. Ta je po padcu ustavovercev v Taaffejevi dobi predstavljal vedno močnejši razkorak med Slovenci in Nemci. Če je vlada priznala Kranjsko za slovensko deželo, je bil položaj na Štajerskem (še bolj pa na Koroškem) težji. Zaradi koalicijske države slovenskih poslancev v državnem zboru so v osemdesetih letih izostale zahteve po Zedinjeni Sloveniji (namesto te so postavljali nadomestne), saj je konservativno-slovanska vladna koalicija za razliko od prejšnje vlivala veliko optimizma na Slovenskem. Za razliko od cislitvanskih Slovencev, ki so pod Taaffejevo vlado (in že prej) oblikovali določeno stopnjo povezovalnih nacionalnih elementov tudi med "civilno" sfero (kmečkim prebivalstvom), pa se prekmurski "Vendi" s tistimi prek Mure zaradi politične ločenosti niso mogli povezati, sami pa neke svoje nacionalne pripadnosti, ki je šele dobivala trdnejšo osnovo v slovenskih deželah, seveda niso vzpostavili. "Res je, da so Vendi sebe, v svojem poslovaniziranem jeziku, poleg vendski opredeljevali tudi kot slovenski, prave Slovence pa so vedno poznali pod imenom Slavi. Torej se niti v poimenovanju niso identificirali z njimi."²¹ Vse do konca prve svetovne vojne so se politično, gospodarsko in kulturno razvijali v ogrski polovici dvojne monarhije in bili pod močnim vplivom madžarskih političnih elit. Povezavo so imeli le s spodnještajerskimi Slovenci, pa še to zaradi "popotovanj" slovenskih intelektualcev na Ogrsko (oziroma v konec 19. stoletja uveljavljeno Slovensko krajino), medtem ko so Slovenci na desnem bregu Mure uporabljali izraz prekmurski ali ogrski Slovenci.²² Prekmurje je spadalo v dva komitata (županiji) - Vas (Železna županija s sedežem v Szombathelyju), razdeljena na (volilni) okraj Sóbota (po štetju iz leta 1900 je tu živelo dobrih 41.000 "Slovencev") in Monošter (slabih 10.000),²³ ter Zala (Zalska županija s sedežem v Zalaegerszegu) z okrajem Dolnja Lendava, kjer je živelo dobrih 21.000 "Slovencev" (v okraju Čakovec jih je prebivala peščica (170)). "Slovenci" so živeli še v tretjem komitatu Somogy (Šomodska županija), kjer jih je bilo dobrih 1500, vseh "Slovencev" na Ogrskem pa slabih 75.000.²⁴

²⁰ Prav tam, str. 85-90.

²¹ Kerec, Sóbota, str. 79.

²² Imena Prekmurje slovenski tisk pred prevratom naj ne bi poznal. Prim. Matija Slavič: Prekmurska geografija in topografija; Narodnost in osvoboditev Prekmurcev. V: Matija Slavič: Naše Prekmurje : zbrane razprave in članki. Murska Sobota 1999, str. 58, 240.

²³ Tik pred prvo svetovno vojno je bilo nekaj občin uvrščenih v volilni okraj Öriszentpeter. Prim. Novine, 12. 4. 1914, str. 4.

²⁴ Miroslav Novak: Prekmurje v Kleklovem času. V: Kleklov simpozij v Rimu, str. 9; Anton Trstenjak: Slovenci na Ogrskem. Maribor 2006 (dalje Trstenjak, Slovenci na Ogrskem), str. 27; Anton Trstenjak: Slovenci v šomodski županiji na Ogrskem. Ljubljana 1905.

Zanimanje za "Slovence" na levem bregu Mure so pokazali že jezikoslovci v predmarčnem obdobju, medtem ko je prve osebne stike navezal Stanko Vraz. Politično pa je "slovenski" del Železne in Zalske županije povezal program Zedinjene Slovenije (Peter Kozler, Matija Majar, Oroslaf Caf). Kljub temu da do uresničitve programa ni prišlo, je ideja prinesla v naslednjih desetletjih vrsto prispevkov o ogrskih "Slovincih", ki so predvsem po obnovi ustavnega življenja širili "zavest" o njihovi pravilni "umestitvi" na desnem bregu Mure.²⁵ Božidar Raič, ki je v šestdesetih letih 19. stoletja (pred ljutomerskim taborom) dvakrat prepotoval kraje na levem bregu Mure, je ugotavljal, da se le kak "duhovnik nižje vrste trudi za narodnost teh Slovencev", medtem ko da so bili med njimi tudi taki, ki niso znali besede slovensko, pač pa so ga pozdravljali v madžarščini.²⁶ Do ugotovitve, da so ogrski "Slovinci" v razvoju zelo daleč od ostalih slovenskih dežel, pa je prišel šele po letu 1867, ko jih niti množično taborsko gibanje nikakor ni moglo povezati. Po njegovi zaslugi so na Slovenskem pokazali interes za območje čez Muro tudi drugi (Anton Trstenjak, Franc Kovačič, Mitja Slavič in drugi).²⁷ Avgusta in septembra leta 1883 je celotno Prekmurje prepotoval publicist Anton Trstenjak,²⁸ ki je v vaški krčmi v Števanovcih pri Monoštru spoznal, da je zavest o modernem kolektivnem pomenu besede Slovenec med "sopivci" precej tuja, saj da je segal njihov "pogled" le do Štajerske. "Hotel sem videti vas in vašo deželo in prišel sem k vam. Doma sem s Štajerskega, tam pri Ljutomeru, a živim v deželi, katera je dalje od Štajerskega, tam na Kranjskem. /.../ Mi smo Slovenje ali Slovenci. Ljubljana pa je tisto mesto, v katerem jaz živim. Bela Ljubljana, tako pravimo, je srce vseh Slovencev. Kje pa je Ljubljana, ali veste to? Molčali so, nihče ni vedel. Štefanovski župan Fran Kosar je tudi bil v krčmi, a tudi on ni vedel, kje je to, samo se je čudil, da je Slovenski orsag tako velik. Toda to ni čudno. Videl sem učitelje, kateri tudi niso vedeli, kje je Ljubljana. Pokazal sem z roko proti Ljubljani in sem rekel: Glejte, tam proti Jadranskemu morju, tja do morja prebivajo naši rojaki, naši Slovenje. Kaj, tako daleč?, tega še niso slišali! Nihče od njih ni še bil tako daleč."²⁹ Podobno stanje je ocenjeval tudi v Bodoncih, češ da o "zavednem ljudstvu ne moremo govoriti. V nobenem oziru. Take narodne zavednosti ni, kakršna je n.pr. v drugih Slavjanah, a zato tudi ni narodnega ponosa v našem zmislu besede. Kmet se bori za svoj obstoj, bori se za življenje, a v tem mu je vsa skrb." Tudi lokalni župnik Sinič se z "modernim" nacionalizmom še ni popolnoma poistovetil. "Bil je Slovenec in čutil se je Slovenca. Rad je poslušal, ko sem mu pripovedoval, kako napredujejo Slovenci, ali sem tudi zapazil, da mu naše gibanje ni bilo čisto nič znano. /.../ Čudil se je Sinič, in čudili so se mnogi drugi, ko sem jim pripovedoval, da imamo v Ljubljani slovensko gledališče. /.../ Niso vedeli, da je občinski svet ljubljanski slovenski, kateremu je na čelu Slovenec, a kar v glavo jim ni šlo, da je deželni zbor kranjski v slovenski oblasti. Zares malo vedo o nas. Vedo za Družbo Sv. Mohorja, znane so

²⁵ Fujs, Slovenska zavest, str. 81; Vilko Novak: Kulturni stiki do osvobojenja. V: Slovenska krajina Beltinci 1935 (dalje Novak, Kulturni stiki), str. 41-42; Ftičar, Slovenci na levi in desni strani Mure, str. 120.

²⁶ Šiftar, Madžarizacija in prekmurski tisk, str. 207; Novak, Kulturni stiki, str. 42-43; Ftičar, Slovenci na levi in desni strani Mure, str. 120-125; Kerec, Sóbota, str. 79.

²⁷ Fujs, Slovenska zavest, str. 81.

²⁸ Novak, Kulturni stiki, str. 43-45; Ftičar, Slovenci na levi strani Mure, str. 127-129.

²⁹ Darja Kerec: Prekmurska zavest in slovenstvo. V: Regionalni vidiki slovenske zgodovine. Ljubljana 2004, (dalje Kerec, Prekmurska zavest) str. 91.

jim bile "Novice", a o vsej drugi naši književnosti nimajo niti pojma. Nečitajo naših knjig in časopisov, a mažarski listi, katerečitajo, ne prinašajo vesti o našem gibanju. /.../ Veže jih z nami le prastara vez, jedinstvo našega materinega jezika /.../."³⁰

Desetletje kasneje (leta 1893) sta podobno pot opravila še Franc Kovačič in Franc Gomilšek, ki sta se v Prekmurje vračala tudi v naslednjih letih. Če je Gomilšek sredi devetdesetih let z navdušenjem pisal o narodni zavesti v Prekmurju, pa je treba poudariti, da je ideja, ki so jo Slovenci na desnem bregu Mure že "osvojili", pricurljala sprva med "slovenske" izobražence v Prekmurju, ki so bili (skoraj) izključno duhovniki. Med preprostim prebivalstvom se je kolektivna ideja o slovenstvu le počasi uveljavljala, moderna nacionalna zavest pa tedaj še ni bila prisotna.³¹

Vatroslav Oblak se je na moč strinjal s tistimi slovenskimi intelektualci, ki so opisovali stanje na levem bregu Mure v smislu, da je slovenska zavest na prelomu stoletja prej izjema kot pravilo. "Med Prekmurci nisem bil dolgo, skoz in skoz slabo vreme, nekoliko pa to, ker nisem vedel, da bodo tako dolge počitnice, me (je) pregnalo. Narečje zanimivo, še bolj zanimive narodnostne razmere. Furor magyar. velik, toda magyazacija vzlic temu po sloven. vaseh ne napreduje. Duhovnik pristen Magyar se pač nauči toliko sloven. narečja, da lahko občuje s svojimi ovcami ne samo s palico, ampak tudi z jezikom. Tudi magy. učitelj ne more izhajati z jednim državnim jezikom. Otrokom se po vaških šolah malo magy. ubije v glave - šole so tudi slabe - in še to jim naglo zgine. Sloven. (rodod) duhovniki so brez izjeme (Borovnjak je jedina izjema) magyaroni. In vendar je župnika, pri katerem sem stanoval, ko je pozdravil kolego slovensko na ulici bližnjega tega magyar. uradnik prašal, kako more javno sloven. pozdravljati. Meni se je svetovalo, da ne odpošljem od tam korekture v Sofijo, da me ne obda radi tega nimbus panslavista! Morda po trgih vsled magy. in čifutske kolonizacije bolj prodira magyazacija. Za naše Slovence nima magy. jezik nobene atrakcije, kulturna moč magy. element tudi ni. Kako drugači je z nemščino. Prihodnje leto bom nadaljeval svoje studije med Prekmurci, letošnje potovanje je bilo nekako resno rekognosciranje."³²

Tudi Matija Slavič je bil "aktiven" pri stikih s pokrajino onkraj Mure. "Zanimanje za Prekmurje se je kazalo tudi v tem, da so štajerski dijaki radi potovali po prekmurskih krajih in vzdrževali osebne stike z znanci. Izzvan moram tudi o sebi omeniti, da sem se že od mladosti zanimal za bitje in žitje Slovencev onkraj Mure, ker sem rojen v štajerski občini, ki se dotika ob Muri prekmurske občine. V mestni šoli v Radgoni sem imel za sošolce Prekmurce, od katerih sem se učil madžarski. Kot gimnazijec in bogoslovec sem potoval večkrat po Prekmurju. Naletel sem pri tem nekoč na družbo, ki mi je zapela 'Živijo, naj Slovenci živijo', kar jih je, kot so mi rekli, naučil Fr. Gomilšek, zdaj dekan pri Sv. Benediktu v Slov. goricah, na svojem potovanju po Prekmurju. Rekli so mi pa, da je to na Ogrskem prepovedano peti. /.../ Prekmurski dijaki so morali namreč obiskovati seveda same mad-

³⁰ Trstenjak, Slovenci na Ogrskem, str. 70-71.

³¹ Metka Fujs: Prekmurci v dvajsetem stoletju. V: Prekmurje na obrobju ali v stičišču evropskih komunikacij. Murska Sobotna 2000 (dalje Fujs, Prekmurci), str. 66.

³² Pokrajinski arhiv Maribor, fond Turner, šk. 3, pismo Vatroslava Oblaka Pavlu Turnerju, 9. 11. 1894.

žarske šole, kjer jim je bilo silno otežkočeno narodno mišljenje. Kdor je priznal slovenski jezik za svoj materinski jezik, njega so preganjali tovariši in profesorji. Slovenski govoriti je bilo skoro v vseh šolah prepovedano."³³

Eden prvih na levem bregu Mure, ki je vzpostavil stike s cislitvanskimi Slovenci, je bil Jožef Borovnjak.³⁴ Deloval je v času, ki "slovenstvu" v prekmurskem prostoru ni bil naklonjen zaradi nacionalnega pritiska državnih in cerkvenih oblasti, ki so hotele vtisniti pokrajini popolnoma madžarski značaj (Borovnjak je vplival na Ivanocyja in na martjanskega župnika Jožefa Bagáryja, ki je svoje stališče pokazal tudi tako, da se ni strinjal s počastitvijo madžarskega slavja leta 1896). Stike z duhovščino na desnem bregu Mure je vzdrževal tudi Franc Ivanocy, tišinski župnik in dekan soboške dekanije, ki da, po besedah Franca Kovačiča, "občuje mnogo tudi z našimi duhovniki, od katerih mnoge pozna". Klekl st. je sicer zapisal, da se je že kot dijak sestajal z dijaki z druge strani Mure. "Mi s te strani smo dobivali od njih slovenske knjige, pa tudi navdušenje za narodno stvar. Že v gimnaziji smo tedaj zahtevali slovenske šole. /.../ To je znak, da smo že tedaj težili za združenjem z ostalimi Slovenci onstran Mure." Na prelomu stoletja je tako zgolj skupina katoliških duhovnikov okrog Ivanocyja "dojela" pojem "slovenstva". Krepitev nacionalnih idej in povezanost z avstrijskimi Slovenci se je pokazala na novi maši Ivanocyjevega sodelavca Jožefa Klekla st. na Tišini leta 1897, ko so prvič razvili slovensko zastavo.³⁵

Če je Ivanocy spadal k tistim, ki so že dojeli pojem slovenskega nacionalnega "združevanja", pa ne gre jemati njegovih "podvigov" za dvig slovenske nacionalne zavesti. Ob preimenovanju dekanije v soboško dekanijo leta 1894 ga je gotovo v prvi vrsti vodil jezikovni moment,³⁶ saj da je na Ogrskem težko dobiti "redovnike, ki bi bili slovenščine zmožni, a naših (štajerskih, op. a.) lazaristov ne bi ljudstvo lahko razumelo. Razven tega je še vprašanje, če se ne bi Madžari tega zbal, češ, da bi se znalo kaj 'panslavizma' zatrositi med ljudstvo." Njegovi prispevki še zdaleč niso bili naperjeni proti trenutni oblasti, pač pa se je skliceval le na materni jezik, ki ga je ogrsko ljudsko štetje za razliko od avstrijskega popisovalo, češ da je "še posebno smešno, da so nekatere narodne manjšine, katerih materinski jezik ni madžarski, tudi slavile tisočletnico svojega lastnega poraza", ko si je drznil ob tisočletnici madžarskega prihoda leta 1896 v somboteljskem časopisu napisati nekaj vrstic, ki niso bile po godu madžarske elite.³⁷ Še bolj v nos mu je šlo dejstvo, da je škofija pošiljala v "slovenske" župnije madžarske duhovnike, ki so se s težavo naučili slovenščine. Poimenovanje "Vendi" za ogrske "Slovence" pa je tolmačil z dejstvom, češ da "zaman iščem to besedo v jeziku tega ljudstva in ker se ljudstvo vedno in tudi danes imenuje 'Sloven', je edino ta naziv upravičen in pravilen. Naziranje, da je treba vsak narod imenovati z njegovim lastnim imenom, če hočemo pravilno govoriti, je danes sprejeto že pri vseh omikanih narodih in danes

³³ Vilko Novak: Ivanocyjevo slovstveno delovanje in njegov pomen za prekmurske Slovence. V: Ivanocyjev simpozij v Rimu, (dalje Novak, Ivanocyjevo slovstveno delovanje), str. 58.

³⁴ Vilko Novak: Miselni, narodnostni in verski tokovi v Prekmurju ob prehodu XIX. v XX. stoletje. V: Zbornik Simpozija o msgtr. Jožefu Kerécu. Ljubljana 1992, (dalje Novak, Miselni, narodnostni in verski tokovi v Prekmurju) str. 17.

³⁵ Novak, Ivanocyjevo slovstveno delovanje, str. 58.

³⁶ Zelko, Ivanocyjev pomen, str. 69-70.

³⁷ Novak, Ivanocyjevo slovstveno delovanje, str. 58.

Vogrin ni več Ungar, ampak Magyar v najbolj germanskih ustih." Če je trdil, da "med današnjim slovenskim ljudstvom na Štajerskem in Madžarskem v preteklosti ni mogoče potegniti take mejne črte, ki bi to ljudstvo kot narod delila", in da je to ljudstvo "eno po svojem izvoru, jeziku in rodovni značilnosti", pa s tem seveda ni izgrajeval nacionalne pripadnosti. Poleg jezika, ki ga je zanimal na prvem mestu, se je Ivanocy vsekakor boril tudi za katoliško vero, ki je po njegovem na Ogrskem precej trpela.

Na drugi strani se Ivanocy politiki ni "aktivno" posvečal, saj so bile razmere v obeh komitatih izjemno neugodne za kakršno koli politično delovanje "slovenskih" intelektualcev. Kljub temu je med letoma 1892 in 1893 napisal štiri članke, v katerih je obravnaval pereča vprašanja ogrske liberalne vlade, ki da predlaga imenovanje cerkvene hierarhije, da gospodari s cerkvenim premoženjem, da Katoliška cerkev ni neodvisna v svojih šolah in da ovira katoličanom svobodno življenje.³⁸ Razmere so se še dodatno zaostriale, potem ko je bilo leta 1897 v Soboti ustanovljeno Madžarsko prosvetno društvo za Prekmurje (VMKE), ki je jasno nakazalo intenziviran pritisk lokalne in državne oblasti.³⁹ Društvo, ki si je prizadevalo razširjati madžarsko branje, ustanavljati ljudske knjižnice, šole in vrtce, za nameček pa madžarizirati imena, pa ni bilo posebej uspešno.⁴⁰ Kljub siceršnji politični neaktivnosti je Ivanocy podprl konservativno stranko na parlamentarnih volitvah leta 1892 (svojega političnega "koncepta" sicer ni izoblikoval). S tem je prišel v konflikt z madžarskimi liberalci (poostreni madžarski nacionalistični pritisk je bil konec devetdesetih let 19. stoletja rezultat čedalje močnejšega trenja vodilnih madžarskih strank, liberalne buržoazije in konservativne stranke veleposestnikov, kmetje pa so več ali manj pasivno, brez interesa, glasovali zdaj za to, zdaj za drugo stranko (brez političnega programa ali vodstva)), ki so bili zbrani predvsem v Soboti (kossuthovska opozicija, ki je "prisegala" na personalno unijo, je sicer uživala simpatije malih kmetov, obrtnikov in velikega dela izobražencev, a ni imela večjega vpliva glede na volilni sistem).⁴¹ Ivanocy se je tudi zaradi tega pridružil ljudski (krščanskosocialni)⁴² stranki Néppárt,⁴³ ki je sredi devetdesetih let stopila na politično prizorišče (leta 1895 jo je ustanovil Nándor Zichy v okviru stranke veleposestnikov). Ker je bila stranka strpnejša do nemadžarskih entitet glede uporabe njihovega jezika, če niso presegle verskih in državnih okvirjev, mu je njeno zavetje predstavljalo boljše izhodišče za krepitev slovenskega jezika v Prekmurju.⁴⁴ O državni vladni politiki pa ni imel najboljšega mnenja. "Parlamentarno življenje je tukaj pravo smetišče v državi. Ministrski predsednik krade pisma, s tem hoče nekatere ljudi onemogočiti. Kradejo ministri prav tako kakor veliki župani, goljufajo največji državniki prav tako kakor najzadnji bahaški sleparji. Temu, če je

³⁸ Prav tam, str. 55.

³⁹ Ivan Jerič: Zgodovina madžarizacije v Prekmurju. Murska Sobota 2001 (dalje Jerič, Zgodovina madžarizacije), str. 6-8; Kerec, Sóbota, str. 80.

⁴⁰ Kerec, Prekmurska zavest, str. 94.

⁴¹ Zwitter, Nacionalni problemi, str. 176.

⁴² Kot krščanskosocialno stranko jo je označil Fran Zwitter, čeprav je v ostali literaturi navedena kot ljudska stranka. Zwitter, K vprašanju razvoja Slovencev, str. 111.

⁴³ Novak, Kulturni, narodnostni in verski tokovi, str. 24.

⁴⁴ Šiftar, Madžarizacija in prekmurski tisk. V: Dialogi, 1970/5, str. 282; Ftičar, Slovenci na levi in desni strani Mure, str. 128; širše o Ivanocyju gl. Novak, Miselni, narodnostni in verski tokovi v Prekmurju, str. 15-17.

kdo pošten človek, se današnji tako imenovani izobraženi ljudje smejejo. Na področju dušne vesti in poštenja sta zavladata anarhija in nihilizem. /.../ Da je madžarsko ime postalo osovraženo, nad tem se več nihče modro ne čudi, in da bo dinastija postala obžalovanja vredna in smešna, tudi temu se čez kratek čas ne bodo več čudili." Toda očitno je njegovo politično razmišljanje "prestrašilo" lokalne veljake, ko so ga leta 1899 napadli v soboškem in somboteljskem časopisju (Muraszombat és vidéke in Vasvármegye).⁴⁵ "Liberalna smer je začela tudi v našem okraju svoje podtalno delovanje. Že približno leto dni se mi je vsakdo zelo približeval od okrajnega poslanca do najzadnjega pisarja. Okrajni poslanec grof Szécsényi me je skušal prav odkrito zapeljati, da bi stopil v liberalno stranko, za kar bi bil zelo primeren čas, to je čas prelitja takozvane narodne stranke v liberalno stranko. Zelo veliko duhovnikov v državi je takrat našlo zlati most. Seveda so tudi meni postavili pred oči ničemurne obljube. Jaz pa sem odgovoril, da nimam nobenih 'interesov', jaz imam pred očmi edinole blagor cerkve in ne bi bilo dostojno za moj moški značaj, da bi zavrgel svoja dosedanja načela in bi se naenkrat pridružil tistim, ki so do sedaj preganjali vse, kar je nosilo katoliško ime. Tedaj so začeli pošteni liberalci /.../ s terorizmom proti meni. Najprej so me napadli od zadaj po državnem učiteljstvu v nekem somboteljskem časniku, ki ni vreden drugega kakor za smeti, in v nekem prav takem soboškem časopisu. Potem so sredi julija zasliševali proti meni katoliške učitelje v uradni pisarni okrajnega sodnika. Glavna tožbena stvar je bila ta, da jaz želim, naj se pri slovenskih otrocih /.../ poučuje verouk v slovenskem jeziku /.../ in da jih slovensko spovedujem /.../. Prav tako so videli veleizdajo tudi v tem, da sem širil med ljudmi slovenske knjige celovške Družbe sv. Mohorja in da sem skrbel primerno našim bednim razmeram za knjige v domačem narečju. Tudi to se mi je štel v greh, da imam v cerkvi nekaj slovenskih napisov."⁴⁶

"Demokratizacija" Translitvanije?

Predvsem zaradi precejšnje avtonomije Ogrske, ki jo je imela po uvedbi dualizma znotraj dvojne monarhije, ni bilo politično življenje v Translitvaniji na prelomu stoletja za nemadžarsko prebivalstvo nič kaj rožnato. Že volilni sistem, ki je dajal prednost premožnejšim slojem, je bil naravnani v smislu krepitve madžarstva. V zastope mestnih in podeželskih občin ter komitatov je bila na podlagi parlamentarnega volilnega sistema izvoljena le polovica poslancev, medtem ko je polovica prišla v zastop na podlagi direktnih davkov (virilisti). Do leta 1874, ko so uvedli davčni cenzus, je veljal cenzus na premoženje. V mestnih občinah je veljala za cenzus nad 300 forintov (goldinarjev) vredna nepremičnina, v podeželskih občinah pa četrtnina urbarialne posesti. Sicer je bil napredek v volilnem sistemu od poprejšnjega "fevdalnega" leta 1848 očitno, toda izključeval je vse tiste, ki niso posedovali kakega kapitala (nepremičnine, podjetja) ali pridobili na račun nepremičnine oziroma podjetja vsaj 100 forintov prihodkov. Izključeval pa je tudi uradnike in delavce, ki so sicer zaslužili vsaj 100 forintov, a niso imeli lastnega podjetja. Na začetku sedemdesetih

⁴⁵ Zelko, Ivanocyjev pomen, str. 70-72; Jerič, Zgodovina madžarizacije, str. 27-28.

⁴⁶ Ivan Škafar: Slovenska narodna zavest dr. Franca Ivanocyja in narodnostni pomen prekmurškega tiska v XX. stoletju. V: Dialogi, 1970/7 (dalje Škafar, Slovenska narodna zavest), str. 464-469.

let je imelo tako volilno pravico slabih 6 % volilnih upravičencev.⁴⁷ Posledično ni bilo nič drugače pri parlamentarnih volitvah. Na Ogrskem volilni sistem ni bil zasnovan po sistemu kurij, kot jih je poznala "demokratska" Cislitvanija. Volilna pravica je bila vezana sprva na premoženje, kasneje pa na plačan davek, ki je izključeval večinsko ogrsko prebivalstvo iz političnega življenja in parlamentarne prakse.⁴⁸ Tudi leva stran Mure, naseljena z večinskim "slovenskim" prebivalstvom, seveda ni bila nikakršna izjema. Vodilna mesta so vseskozi zasedali madžarski "veljaki". Vsakršno politično udejstvovanje, ki ne bi bilo podvrženo svetoštetfanski ideji države, pa je bilo v jezikovno mešanih območjih tako in tako prepovedano.⁴⁹ Ob nastopu volitev v ogrski parlament leta 1878 so Novice zapisale, da "se bode začelo novo gibanje med zapuščenimi ogrskimi Slovenci, katerih je sicer veliko po številu, a malo po duševni izobraženosti in po veljavnosti pri oholih Magjarih, kateri vse Slovane v svoji državi prezirajo in zatirujejo. V Zaladski in Železnograjski županiji je menda blizu 60.000 Slovencev. Tako velik broj stanovstva bi lahko najmanj 3 svoje poslance v Budapešt poslal, ako bi bila večina zavedna, izobražena in značajna, ako bi bil volilni red pravičen, ozirajoč se na narodnosti." Predvsem zaradi "nenacionalne" države "Slovenec" prek Mure pa je poslance ogrskega parlamenta v Prekmurju postavljalo madžarsko prebivalstvo. Slovenci da bi imeli "pri volitvah le v Sobočki okrajini večino, ako bi stali trdno za narodnega kandidata. Toda kaj takšnega se ne bo zgodilo, kajti ni najti med ogerskimi Slovenci izobraženega moža, kateri bi imel poguma dovolj oglašiti se za narodnega kandidata."⁵⁰

Največji pritisk je na Ogrskem izvajala Bánffyjeva vlada (1895-1899), vrhunec pa je dosegel leta 1896 na parlamentarnih volitvah, ko so mnoge volivce "odvrnili" od glasovanja. Volitev se je tako (tudi ob bojkotu dela nemadžarske populacije) udeležilo le 424.000 volivcev (2,7% prebivalstva), medtem ko je na izvoljene poslance odpadlo 260.000 glasov (v parlamentu je bilo tako zastopanih le 1,6% volivcev). Temu je botrovala tudi "politična geometrija" vladajoče stranke, ki je krojila volilne okraje v svojo korist (nekje je nekaj sto volivcev izvolilo poslanca, drugje več tisoč).⁵¹ Seveda sta volitve spremljala tudi prirejanje volilnih list in stalna prisotnost vojaštva in žandarmerije zaradi pogostih spopadov kandidirajočih strank.⁵² Tako so Novine pred prvo svetovno vojno opozarjale volivce za ogrski parlament, da naj preverijo volilne imenike, saj da je volilna pravica pomembna za vsakega državljana, ker je uradništvo na marsikoga vse prerado "pozabilo".⁵³ Med "kmečkimi" kandidati za ogrski parlament, ki so sicer spadali med premožnejše kmete, pa je bilo na prelomu stoletja (med letoma 1887 in 1910) le pet poslancev,⁵⁴ tako da najnižji sloji nikakor niso mogli računati na svoje številčnejše zastopstvo. Zato tudi ni nič čudnega, da se je v težkih gospodarskih in političnih razmerah v letih 1891-1913 iz Ogrske izselilo

⁴⁷ Vörös, Die Munizipalverwaltung, str. 2350-2353.

⁴⁸ László Révész: Der ungarische Reichstag 1848 bis 1918; Rechtliche Grundlagen und praktische Umsetzung. V: Die Habsburgermonarchie 1848-1918 VII/1 (dalje Révész, Der ungarische Reichstag), str. 1021-1026.

⁴⁹ Kerec, Sóbota, str. 77.

⁵⁰ Prav tam, str. 85.

⁵¹ Taylor, Habsburška monarhija, str. 217-218.

⁵² Révész, Der ungarische Reichstag, str. 1026-1034.

⁵³ Novine, 24. 5. 1914, str. 1-3.

⁵⁴ Toth, Die soziale Schichtung, str. 1104.

milijon in pol prebivalcev, od katerih je bilo 70 % Nemadžarov (med njimi veliko "Vendov").⁵⁵

Vprašanje (bolj) demokratične ureditve Translitvanije je postalo aktualno na prelomu stoletja. Od začetka 20. stoletja je postajalo gibanje za neodvisnost Ogrske vse močnejše. Na parlamentarnih volitvah leta 1905 je dobila koalicija strank neodvisnosti večino in končala skoraj tridesetletno neprekinjeno vladavino liberalcev.⁵⁶ Sočasno pa je postalo aktualno vprašanje demokratizacije družbe in države (agrarna reforma, splošna volilna pravica). Za slednjo se je borila ogrska socialdemokratska stranka (ustanovljena leta 1890), na drugi strani pa je nasprotovala delitvi veleposestev v korist malih kmetov (hotela jih je spremeniti v državna posestva). Na zmago koalicije neodvisnosti se je Franc Jožef odzval tako, da je imenoval generala Féjerváryja za ministrskega predsednika, ki je skupaj z notranjim ministrom Kristoffyjem obljubil splošno volilno pravico (koalicija neodvisnosti se je sicer zavzemala za staro strukturo ogrske družbe in države).⁵⁷ V duhu obljube madžarske demokracije pa je upala avstrijska socialdemokracija na "dobro voljo" vladarske hiše, češ da sta na Ogrskem dva milijona Nemcev, ki da jim grozi madžarizacija. Toda politika dvora se je izkazala kot taktična poteza. Potem ko je koalicija popustila, je tudi Dunaj "pozabil" na splošno volilno pravico (solidarnost med dinastijo in madžarskimi vladajočimi krogi je bila močnejša kot pa povezave med dinastijo in silami demokracije). Na to je jasno kazal ponovni prihod dualizmu "naklonjene" stranke (Nacionalna delavska stranka) na oblast (leta 1910)⁵⁸ in naveza dvora z Istvánom Tiszó (sinom Kálmána Tisze), ki je v utrjevanju dualizma dvakrat (pred obdobjem koalicije neodvisnosti in po njem) postal prvi človek Ogrske (bil je predstavnik interesov vladajočih elit, pristaš madžarizacije in nasprotnik splošne volilne pravice). Stališče strank neodvisnosti do nemadžarskih "narodov" pa se je izkristaliziralo v Apponyjevem zakonu iz leta 1907,⁵⁹ ki je uvajal madžarščino v vse šole. Spremembi ogrske družbe in politike (agrarna reforma, splošna volilna pravica, drugačen odnos do nemadžarskih "narodov") je bila naklonjena le manjšina opozicije, pa še ta ni našla skupnega jezika do omenjene problematike. Tudi zakona iz leta 1912 in 1913 (prvi je predvideval uvedbo splošne volilne pravice v roku desetih let, drugi pa dajal volilno pravico vsem moškim, starejšim od 24 let, ki so imeli srednješolsko izobrazbo) sta ostala le na papirju.⁶⁰ Vse do prevrata so volili 30 let stari moški, ki so znali pisati in brati ter so plačevali predpisani davek ali pa se pečali s kakšno obrtjo oziroma dejavnostjo (kot je predvideval zakon).⁶¹ Režim je tako nemadžarski populaciji odbijal vse njihove zahteve. Najbolj ostri kritiki politike madžarizacije (madžarski fabijci, skupina intelektualcev brez vsakega političnega vpliva), ki so bili pristaši agrarne reforme, splošne volilne pravice in nasprotniki "fevdalne" družbe, so sicer obsojali madžarizacijo in zahtevali enake pravice za vse jezike Ogrske, toda na drugi strani nasprotovali vsaki zahtevi po teritorialni avtonomiji na etnični podlagi.⁶²

⁵⁵ Fujs, Prekmurci, str. 65.

⁵⁶ Toth, Die soziale Schichtung, str. 1065.

⁵⁷ Prav tam, str. 1042-1043.

⁵⁸ Prav tam, str. 1066.

⁵⁹ Prim. Jerič, Zgodovina madžarizacije, str. 16; Taylor, Habsburška monarhija, str. 210. Madžarščina se je sicer uvajala kot obvezni učni jezik pri vseh predmetih. Prim. Novak, Miselni, narodnostni in verski tokovi v Prekmurju, str. 17.

⁶⁰ Révész, Der ungarische Reichstag, str. 1043-1044.

⁶¹ Novine, 5. 7. 1914, str. 2-3.

⁶² Zwitter, Nacionalni problemi, str. 190-194.

Problem ljudskih štetij in nacionalna nehomogenost

Če so bili po ogrskem ljudskem štetju leta 1890 "Slovenci" še upoštevani in vpisani v posebno rubriko, so bili "Slovenci" po štetju leta 1910 obravnavani le še kot "drugi", saj jih je madžarska vladna ekipa štela le še kot drugojezično etnično skupino. V ogrski polovici monarhije je živelo 48,1 % Madžarov, ki so bili lastniki 90% podjetij. Med njimi je bilo tudi 90% uradnikov, profesorjev, zdravnikov in advokatov, 82% tistih, ki so končali srednjo šolo, 64% duhovnikov in učiteljev, pri čemer je bila skoraj vsa visoka cerkvena hierarhija madžarska, 80% vseh periodičnih publikacij, ki so izhajale, je bilo v madžarščini.⁶³ Štetja prebivalstva so predstavljala še dodaten element moči, ki ga je madžarska elita hotela prikrojiti sebi v prid. Kljub temu da se je na Ogrskem za razliko od Cislitvanije popisoval tudi materinski jezik, je bila zgodba podobna tisti v jezikovno mešanih območjih v Avstriji. Če so avstrijski Nemci prikrojevali rezultate popisov na podlagi rubrike občevalni jezik, je na Ogrskem to "opravljalo" madžarsko uradništvo, ki je "Slovence" rado vpisovalo pod Madžare in s tem krojilo izide popisov. Tako so bili rezultati štetij pred in po prelomu stoletja marsikje popolnoma različni in odvisni od tega, ali je opravil štetje madžarski ali "slovenski" uslužbenec.⁶⁴

Medtem ko je na desnem bregu Mure zavest o slovenstvu več ali manj prodrla že med vse sloje prebivalstva, pa se za drugo stran reke zdi, da je ideja nacionalne zavesti zajela le tisti del prebivalstva, ki se je prišteval k izobraženstvu. Prekmursko (kmečko) prebivalstvo, ki je bilo vse do prve svetovne vojne označeno za Vende, ni razvilo občutka nacionalne pripadnosti s Slovenci, ker se tega pojma še ni zavedalo. Če so intelektualci iz slovenskih dežel, ki so razvili narodno "identiteto" in jo zanesli tudi med preprosto prebivalstvo, v "iskanju" afirmacije slovenstva označevali "Vende" za Ogrske Slovence in jih uvrščali v širšo nacionalno "sliko", pa se prekmurski "Slovenci" niso "znali" identificirati s slovenstvom v cislitvanskem delu dvojne monarhije. Nacionalni proces, ki je vsekakor večplasten pojem, je ob dvigu nemškega nacionalnega duha povezal slovenske dežele in (tudi po zaslugi tiska, prometnih povezav in boljše ozaveščenosti prebivalstva) vplival na to, da se je pojem lokalna zavest vse bolj zamenjeval s pojmom nacionalna zavest. Pojav nacionalne zavesti je med Slovenci v začetku devetdesetih let pripeljal do pluralizacije političnega prostora (sprva na Kranjskem, v deželah z močnejšim nemškim ali italijanskim pritiskom nekoliko kasneje ali pa sploh ne). Toda med prekmurskimi "Slovenci" ni bilo vse do propada dvojne monarhije nobene politične zaslombe. Sami si tako v "sponah" madžarske elite niso uspeli ustvariti niti pogojev za normalno politično delovanje, ki je nujno potrebno za "prehod" z lokalnega na nacionalni nivo, poleg tega pa je oviro predstavljala tudi avstro-ogrška meja, ki je kraje na levem bregu Mure postavila v povsem drugačen položaj in jih izpostavila (predvsem zaradi številčne šibkosti) v asimilacijsko "past" (na Slovenskem so bila v "nevarnosti" mejna jezikovna območja, medtem ko je na deželi živelo večinsko slovensko prebivalstvo). Tako so bili Prekmurci dejansko pristaši svetoštefanske krone (kakor so bili drugi Slovenci vseskozi zvesti Avstrijci), ki pa za razliko od

---

⁶³ Fujs, Narodnopolitična razmerja, str. 460; Zwitter, Nacionalni problemi, str. 177-178; Taylor, Habsburška monarhija, str. 211.

⁶⁴ Matija Slavič: O prekmurski statistiki. V: Slavič, Naše Prekmurje, str. 134-135.

avstrijskih Slovencev niso "preklopili" med tradicionalnim in modernim "pristopom". Zaradi madžarskega pritiska je moderna nacionalna zavest prodrla v glave kmečkih ljudi prek Mure šele tik pred prevratom (ali pa sploh ni), izobražen sloj (duhovniki) pa je s širjenjem knjig Mohorjeve družbe in majhnim številom narečnih periodičnih listov (ustanovitev Kalendarja leta 1904, Marijinega lista leta 1908 in Novin leta 1913)⁶⁵ zaviral jezikovni "propad" in utrjeval predvsem katolištvo v Prekmurju.⁶⁶ Še posebej pomembno vlogo je odigral tednik *Novine*, ki ga je izdajal Jožef Klekl st.⁶⁷ List je bil vse do konca prve svetovne vojne izrazito nepolitičen, ker bi ga na podlagi drugačne vsebine hitro prepovedali. Pod okriljem sombotelskega škofa Jánoša Mikesa (1911-1936) pa je do vključitve v Jugoslavijo izhajal s podnaslovom "Pobožen, družbeni, pismeni list za vogrske Slovence" in predstavljal edini most k nastajajoči kolektivni slovenski zavesti v Prekmurju.⁶⁸

Toda kot se zdi, je Ivanocy (katoliška duhovščina) iz previdnosti v odnosu do oblasti začel na začetku 20. stoletja izdajati narečni tisk, medtem ko je Mohorjeva družba izgubila del naročnikov.⁶⁹ V Kalendarju je Ivanocy odločno pisal o jezikovnih pravicah prekmurskih "Slovencev".⁷⁰ Zaradi madžarskega "izuma" venskega ljudstva kot posledice madžarskega nacionalizma in preganjanja slovenskega pravopisa so bili prekmurski "Slovenci" prisiljeni v oportunistično (jezikovno in knjižno) politiko, ki je med slovenskimi intelektualci na desnem bregu Mure izzvala določeno nelagodje in strah pred neuspešnim širjenjem slovenskih knjig. Ampak dejstvo, da se je prekmursko ("slovensko") prebivalstvo vse bolj odseljevalo čez Muro, medtem ko se je v notranjost Ogrske manj, nakazuje, da je "vendski" element vse bolj "odkrival" svoje povezave s Slovenci, kljub temu da je marsikdo do oblasti vodil lojalno politiko enotnega madžarskega naroda, v okviru katerega so živele tudi nekatere "manjšine".⁷¹

Po prelomu stoletja je tako samo "slovenska" duhovščina (predvsem Jožef Borovnjak, Franc Ivanocy in Jožef Klekl st.) na levem bregu Mure iskala "stike" z ostalimi Slovenci in krepila misel o nacionalni pripadnosti s cislitvanskimi Slovenci, ki je zorela vse do konca prve svetovne vojne. Ogrski "Slovenci" so se še na začetku prve svetovne vojne uvrščali v okvir ogrske zgodovine in zgodovine svetostefanske krone, sebe pa izključevali iz povezav z ostalim slovenskim prostorom in se označevali kot narod na Ogrskem.⁷² Idejni "premik" je po vojni (predvsem po zaslugi tiska, jezikovnih povezav in seveda slovenske politike) pripeljal do vklju-

⁶⁵ Več o tem Lojze Kozar st.: Vpliv Marijinega lista na prekmurskega človeka; Pomen Novin za Slovensko krajino; Lojze Kozar ml., Kalendar Srca Jezušovoga. V: Kleklov simpozij v Rimu, str. 107-138; Novak, Miselni, narodnostni in verski tokovi v Prekmurju, str. 19-20.

⁶⁶ Šebjanič, Novejši književno-zgodovinski in kulturno-politični razvoj, str. 140.

⁶⁷ Prim. Jože Vugrinec: Kleklovo slovenstvo in voditeljstvo. V: Kleklov simpozij v Rimu, str. 102-104.

⁶⁸ Matija Slavič: Narodno življenje prekmurskih Slovencev. V: Slavič, Naše Prekmurje, str. 36.

⁶⁹ K izdajanju narečnih publikacij je pripomogel tudi sombotelski škof Vilmos István (1901-1910), ki je hotel s tem preprečiti širjenje knjig Mohorjeve družbe in posledično onemogočiti navezavo ljudstva na slovenstvo. Nečak Lük, Sociolingvistična podoba, str. 126-127.

⁷⁰ Ivan Zelko in Vilko Novak sicer za razliko od Šiftarja menita, da se je širjenje Mohorjevih knjig nemoteno nadaljevalo. Prim. Zelko, Ivanocyjev pomen, str. 73; Novak, Miselni, narodnostni in verski tokovi v Prekmurju, str. 18.

⁷¹ Šiftar, Madžarizacija in prekmurski tisk. V: Dialogi, 1970/ 5, str. 277-290.

⁷² *Novine*, 4. 4. 1915, str. 6.

čitve Prekmurja v Kraljevino SHS.⁷³ "Na svobodo mi nismo upali in tudi ne mislili vse tja do zadnjega leta svetovne vojne. Šele tik ob prevratu se je pojavila naenkrat misel po združenju jugoslovanski domovini."⁷⁴ Ko je na soboškem slavju dvajsetega oktobra leta 1918 ob 25-letnici delovanja društva VMKE odvetnik János Czifrák izjavil glede jugoslovanskega vprašanja, "da se bodo Koroščevi gospodje ob tej priložnosti streznili in zvedeli, da ni ogrskih Slovencev, temveč da so le vendsko govoreči Madžari, ki nikoli niso mislili, da bi se kdaj ločili iz naročja madžarske domovine". Potem ko so 16. novembra leta 1918 v Budimpešti razglasili Ljudsko republiko, niso upoštevali načela samoodločbe v Zalski in Železni županiji. V prevratni dobi je (po Ivanocyjevem vzoru in večletnem dobrem poznanstvu z Antonom Koroščcem) stopil na mesto duhovnega in političnega vodje prekmurskih Slovencev Jožef Klekl st.⁷⁵ Ob ustanovitvi Kraljevine SHS je Narodni svet v Bogojini pod predsedstvom župnika Ivana Baše (na temelju Wilsonovih 14 točk) od vlade v Budimpešti zahteval upravno, šolsko in cerkveno avtonomijo⁷⁶ (zagovarjali so tudi splošno volilno pravico, ki bi jo imel vsak moški, starejši od 21 let, in vsaka ženska, starejša od 24 let, ki je šest let ogrski(a) državljan(ka) in prebiva pol leta v istem mestu, uvedbo slovenščine v cerkve, šole, sodišča, urade, slovenska imena krajev, označevanje Slovenec namesto Vend, sebe pa so prekmurski "Slovenci"⁷⁷ videli znotraj Kraljevine SHS, češ da so tudi oni kot rod Jugoslovani).⁷⁸ Januarja leta 1919 so duhovniki Zalske županije podpisali načrt popolne avtonomije, ki bi ji načeloval minister Slovenske krajine (član ogrske vlade) z ravnateljstvom (vlado) v Soboti in zastopstvom v parlamentu.⁷⁹ Politične razprtije (navzoči vladni zaupnik Bela Obal in madžarsko časopisje⁸⁰ nista podprla zahtev ljudstva) bi se bržčas nadaljevale, če ne bi nastopil Vilmoš Tkalec,⁸¹ ki je podpiral Obalovo različico samoodločbe (Mursko republiko kot avtonomno državo). Devetindvajsetega maja leta 1919 je točno ob 12. uri z balkona hotela Dobray v Soboti razglasil Mursko republiko, ki je bila avtonomno telo znotraj meja Ogrske, toda ne pod oblastjo Madžarske sovjetske republike. Tretjega junija je sledil vojaški udar diktature proletariata, Prekmurje pa je bilo k ostalemu slovenskemu ozemlju priključeno dvanajstega avgusta leta 1919.⁸² Prava jezikovna in kulturna enotnost z ostalimi Slovenci pa je v Prekmurju dejansko začela nastajati šele po prvi svetovni vojni.

⁷³ Prim. Škafar, Slovenska narodna zavest, v: Dialogi, 1970/8-9, str. 554-571; Fujs, Slovenska zavest, str. 84.

⁷⁴ Kerec, Sóbota, str. 88.

⁷⁵ Fujs, Prekmurci, str. 67.

⁷⁶ Kerec, Sóbota, str. 101-104.

⁷⁷ Proti koncu vojne so se že začeli deklarirati kot prekmurski Slovenci. Novine, 29. 12. 1918.

⁷⁸ Prim. Novine, 1. 12., 8. 12., 29. 12. 1918.

⁷⁹ Novine, 14. 1. 1919.

⁸⁰ Novine, 16. 2., 2. 3. 1919.

⁸¹ Tkalec je konec marca leta 1919 prevzel uredništvo Novin. Novine, 30. 3. 1919.

⁸² Kerec, Sóbota, str. 104-106.

Filip Čuček

"SLOVENIAN" SPACE IN HUNGARY AFTER THE RESTORATION OF CONSTITUTIONAL LIFE.
THE CHARACTERISTICS OF (NON)DEMOCRATISATION AND (NON)PLURALISATION ON
THE LEFT BANK OF THE RIVER MURA (1861-1918)

S u m m a r y

After the restoration of the constitutional life, "Slovenians" on the other side of the river Mura were exposed to the Hungarian pressures due to the government aspirations for a unified Hungarian state. Hungarian language and culture became an essential integral part of the political programme of the "new" Hungary, on the basis of which the whole state apparatus operated. Unlike the Cisleithanian Slovenians, who, during Taaffe's government (and even before), established a certain degree of integrating national elements also in the "civil" sphere (the peasant population), the so-called "Vends" from the Prekmurje region could not establish links with the people on the other side of the river Mura due to their political separation, and they also did not establish their own national allegiance, which had only started to get a firmer basis in the Slovenian countries.

The interest in the "Slovenians" from the left bank of Mura was already expressed by the linguists in the pre-March period, while the first personal connections were established by Stanko Vraz. Politically the "Slovenian" part of the Vas and Zala Counties was connected by the United Slovenia Programme (Peter Kozler, Matija Majar, Oroslaf Caf). Despite the fact that the programme was not realised, in the next decades this idea resulted in a number of contributions about Hungarian "Slovenians", which, especially after the restoration of the constitutional life, spread the "awareness" of their proper "position" at the right bank of the river Mura (Božidar Raič, Anton Trstenjak, Franc Kovačič, Mitja Slavič, Franc Gomilšek, Vatroslav Oblak).

The idea, which the Slovenians on the right bank of Mura had already "adopted", first reached the "Slovenian" intellectuals in the Prekmurje region, (almost) all of whom were priests. Among the simple folk, the idea of collective Slovenian nation asserted itself slowly, and the modern national awareness was not yet present at that time. Jožef Borovnjak was one of the first people on the left bank of Mura to establish connections with the Cisleithanian Slovenians. At the turn of the century a group of Catholic priests gathered around Franc Ivanocy, the priest in the Tišina municipality and dean of the Sobota deanery, already "comprehended" the concept of "the Slovenian nation" on the left bank of Mura.

In Hungary already the electoral system, favouring the wealthier classes, was oriented towards strengthening the Hungarian nation. Thus in the beginning of the 1870s less than 6 % of eligible voters had voting rights. The same held true for parliamentary elections. In Hungary the electoral system was not based on the system of curiae as known in the "democratic" Cisleithania. The voting rights initially depended on wealth, and later on taxes paid, which excluded the majority of the Hungarian population from the political life and parliamentary practices. The greatest pressure in Hungary was exerted during the Bánffy government (1895-1899), culminating at the 1896 parliamentary election when many voters were "averted" from voting. This was also facilitated by the "political geometry" of the ruling party, which adapted the constituencies in its own favour (Members of Parliament were elected by a couple hundred voters in some places, and elsewhere by several thousand voters).

The question of a (more) democratic regime in Transleithania became topical at the turn of the century. Since the beginning of the 20th century, the movement for the independence of Hungary kept growing stronger. At the same time the question of the democratisation of society and the state became more pressing (agrarian reform, universal suffrage). However, the politics of the court turned out as a tactical move. After the coalition abated, Vienna "forgot" about the universal right to vote (the solidarity between the dynasty and the Hungarian ruling circles was stronger than the links between the dynasty and the democratic forces). That was clearly demonstrated by the renewed rise of the party "favourably inclined" towards dualism (National Workers' Party) to power (in 1910) and the connections between the court and István, who twice became the Hungarian leader and strengthened dualism.

While at the right bank of the river Mura the Slovenian awareness more or less already permeated all the strata of the population, it seems that on the other side of the river the national awareness was only evident among the intellectuals. Among the peasant population of the Prekmurje region, which was referred to as Vendic until as late as World War I, the feeling of affiliation with Slovenians had not developed, because this population was not yet aware of this concept. In the beginning of World War I, the Hungarian "Slovenians" belonged in the context of Hungarian history and the history of Crown of Saint Stephen, while they excluded themselves from the connections with the rest of the Slovenian space, referring to themselves as a nation in Hungary. Only after World War I did the first linguistic and cultural unity with the rest of the Slovenians in the Prekmurje region actually start developing.

Preteklost razkrivajo orodja prihodnosti...

Sistory - portal Zgodovina Slovenije

www.sistory.si

Portal Zgodovina Slovenije - Sistory je izobraževalni in raziskovalni portal slovenskega zgodovinarstva. Z digitalizacijo zgodovinskih virov, literature in zgodovinskih analiz želimo omogočiti lažjo, celovitejšo in širšo dostopnost javnosti. Na takšen način zgodovinsko znanje o slovenski preteklosti vstopa tudi med laične in ne samo strokovne javnosti.

Namen portala je digitalizacija zgodovinskih virov, literature in vseh tistih vsebin, ki so najbolj zanimive za raziskovalce slovenske zgodovine, učitelje, profesorje, študente ali učence. S portalom Sistory hkrati promoviramo dognanja slovenskega zgodovinarstva in odpiramo prostor za mednarodne ter med disciplinarne razprave. Portal omogoča lokalno, nacionalno in mednarodno povezovanje na področju izobraževanja in raziskovanja.

Na spletnem portalu Zgodovina Slovenije – Sistory lahko brskamo po zgodovinskih dokumentih, tiskanih virih kot na primer po uradnih listih, ki so jih uporabljali naši pradedki, ali pa prelistavamo osrednje zgodovinske revije, zgodovinske analize oz. šolske učbenike, iz katerih so se zgodovine učile naše babice in dedki. Spletne strani niso zamišljene statično, temveč interaktivno, z dodajanjem novih povezav, vsebin, prispevkov, monografij ali virov.

Iščemo lahko po različnih vsebinskih rubrikah:

Viri – Arhivski – Tiskani – Zbirke podatkov – Literatura – Serijske publikacije – Monografije – Zgodovina in šola – Zgodovinski učbeniki – Biografika – Zgodovinski indeks citiranosti – Povezave – Forum

Zanimajo nas vaši odzivi, mnenja in predlogi!

Inštitut za novejšo zgodovino, Kongresni trg 1, 1000 Ljubljana,
e-pošta: Inz@inz.si, tel. + 386 1 200 31 61